

15.

Прочитай і підкинь · другому!

М. Перелесник

ВІРКА

КИЇВ

— 1951 —

ЛЬВІВ

cdvr.org.ua

Легкі півсанки тихо ковзять по заметеній снігом дорозі. В нічній пітьмі чути лише скрип їх полозів та віддих коня, що проби- ває грудьми туманну морозну імлу. Але Вірка, тримаючи міцно в руці віжки, вся пере- творилася в слух. До болю напружує очі, охоплює зором кожену снігову кучуругу, кож- ну заглибину, дерево, рівчак. Січневий вітер шарпає одіжку, колючим снігом сипле в ли- це. А Вірці не холодно — зсунула з голови хустку, щоб краще було чути. Шарпає вітер білясте волосся, огортає неспокійну голову, в якій панує лише одна настирлива думка: „Коли б скоріше дістатись на місце!... Ко- ли б якнайкраще виконати завдання!“.

Їй вісімнадцять років, вона так любить життя!... Хто ж в її роки не любить його?! Любить його і Вірка. Але чи можна його лю- бити таким, яким вона його мала дотепер? Чи ж бачила вона справжнє життя — радісне, щасливе, вільне? Ні! Родилась і виросла вона ось у цій Янишівці, що спить тепер, занесена снігом в долині. Степовий вітер Ставищанщи- ни (південна Київщина) пестив і ростив її, гартував своїм дужим крилом. Під його по- духом Вірка мужніла, він смалив її руки, ли- це. Перед очима розстелялася рівнинна далеч степу. Де-не-де виднілись високі могили. Те- пер Вірки знає — там спочивають останки її предків — козаків, що своєю кров'ю і кістями устелили шлях до волі України. Він вабив її, звав до себе, огортав жадобою життя, при-

гід. А дома з усіх кутків голодними очима дивилися на неї злидні. Вони визвирали з кожної, тепер убогої, хати її Янишівки, Гострої Могили, Чупири — і всіх дооколишніх сіл. Чому ж це так? — нераз думала дівчина. Чому багатий чорноземний степ Ставищанщини не міг вигодувати її населення? Хіба були все неврожаї? — Ні! Вірка щороку сама бачила, як гори золоті пшениці, жита, гречки, ячменю і іншого збіжжя прямо з колгоспного току відправлялося на „Заготзерно“ в Ставище та Білу Церкву. А мати та батько за ціле літо праці восени приносили додому таку мізерну пайку, що ледве вистачало дотягнути до весня. І Вірка росла — голодна, обідрана, овіяна степовим вітром. Вчилася в школі. З кожним роком все більше довідувалася незнаних їй досі таємниць природи, науки, але — ніде не довідалася, ні з одної книжки не вичитала таємниць, які розкрили б причину вбогости і нужди в її хаті, причину убогости і нужди цілого українського народу на його багатій урожайній землі.

Стискала в руках міцно віжки... Батіг час від часу тонким свистом прорізував повітря. Очі дівчини іскрилися від запалу, щоки палали рум'янцем здоров'я. Лети, коню, лети чимскоріше! Тепер вона — Вірка — знає причину злиднів, причину голоду, причину недолі українців! Вона — ця причина — така звичайна і зрозуміла тепер — Україна в большевицькій неволі. Це в Москву має

Відправлятися українська пшениця, а повинна залишатися тут, між людьми, в Україні! Вона повинна рости заможність українського народу, народу, що своєю працею і потом виплекав цю пшеницю, вона повинна скріплювати міць української самостійної держави, а не збагачувати імперіялістичне черево цілої зграї сталінських опричників. Вірка знає тепер про це. Знає вона також, що лише настирливою і завзятою боротьбою можна здобути своєму народові краще життя, здобути власну державу. Вірка ще сьогодні захлистується щасливим почуттям з того дня і години, коли вона стрінулась з тими людьми і цією Організацією, яка бореться, власне, за таку державу, в якій буде вільним, ситим і щасливим кожний громадянин. Вона розуміє, що боротися повинен кожний українець і українка. Вона щаслива тим, що й вона може доложити свого труду до будови так бажаного всіми храму волі.

Тому так і гонить Вірка коня, тому так уважно наслухує, так пильно вдивляється в нічну пільму. Невимовна гордість б'є з кожної риси її юної постаті. Так, вона горда! Горда тим, що стала на шлях революційної національно-визвольної боротьби за краще майбутнє українського народу. Горда з покладеного на неї сьогодні завдання. Нічна пільма і посмак небезпеки, ризику, почуття, що служить великій і святій справі прямо насолоджує її.

cdvr.org.ua

Там, у соломі півсанок, в німій мовчанці причаїлась її найбільша гордість — скринька з набоями і холодна сталь кулемета. Це перший дарунок, який вона везе українським повстанцям. Вона уявляє цього кулемета в руках воїнів, вона благословляє кожну кулю, яка вилетить з кулемета в груди ката українського народу, в груди тим, що стільки вимордували її братів.

Багато чула дівчина розмов про бої Української Повстанчої Армії (УПА) на Поліссі, Волині, Галичині. Рвалася думкою туди, у вир боротьби. І ось тепер невимовна гордість опановує всю її душу — у них на Ставищанщині, цьому рівнинному південному закутку степової Київщини, також є повстанці! І саме їй доручено доставити той перший бойовий дарунок з цього терену.

Якийсь неспокій тріпав усім її єством у ту хвилину, коли вирішувалася справа, хто має доставити кулемет повстанцям.

— Я! Доручить це мені! — вирвалось мимоволі з хвилюючих дівочих грудей. І полилися слова: це вона знає, мовляв, тут найкраще кожну стежку, кожний крок, кожну балку, могилу, рівчак. Їх вона сходила ще своїми босими ногами, їх вона своїми очима оглядала в кожну пору року, погоду. Вона так, якби ще з дитинства приготувлялась до виконання сьогоднішнього обов'язку. Тепер її думка літає над цими ярами, потоками, зазирає в кожну заглибину, підіймається

кожний горбок...

— А чи справишся? Шлях небезпечний.

Так, вона справиться... Вона не боїться небезпеки. Вона буде уважна і вибере таку дорогу, що нікого на своєму шляху не стріне.

— А коли німці зловлять? Приведеш до повстанців?

О, ні! Ніколи! Вона певна себе!...

З яким хвилюванням чекала доручення! Їй повірили, доручили.

З нею їхав ще один молодий хлопець — здається з села Гребінки, коло Білої Церкви, але вся важливість завдання була покладена на Вірку, як теренову.

Ліворуч лишилось село Гостра Могила. За ним підіймався серед степу вал насипу козацьких укріплень, — сліди і свідки славної нашої минувшини, яких і сотні років не могли затерти, зруйнувати ані на землі, ані в пам'яті українського народу. Як велич минулого, підносяться цей вал серед степу, немаче говорить про січч, яка колись в цьому місці відбувалася. Вірці пригадалися слова Шевченка, які він вкладає в уста поляглого козака:

„Дивися, дитино!

Усі ці могили, усі отакі!

Начинені нашим благородним трупом,

Начинені туго.

У них воля спить.

Лягла вона славно,

Лягла вона вкуці з нами, козаками,

Бачиш, як лежить —

Неначе сповита!

Тут пана немає:

Усі ми однако на волі жили,

Усі ми однако за волю лягли,

Усі ми і встанем...”

Ось і встають, — думає Вірка. Встає нове козацтво — українські повстанці. Здається, що ніколи Вірка не відчувала близькості і спільності ідеалів, за які боролися колись ваші предки і за які боремося ми. І понесли роєм думки...

Кінь утомився. Важко сопе. Копита грузнуть у рихлому снігу. Вірка уважно наслухує. Але чи почуєш щось серед цієї снігової віхоли, що піднялась навкола?! Десь там за горбком має бути село Потіївка... І раптом несамовите:

— Гальт! — струснуло повітря.

Шарпнула віжки, вдарила з розмаху бато-гом... та сані не рушили з місця — чийсь дужі руки тримали коня, а декілька пар з нічної пітьми простягнулось до неї. Холодна сталь зброї торкнулась потилиці, виска, грудей. Чуже шваркотання долетіло до вух, а разом з тим блискавкою промайнуло в думці: „Німці!“. Рванулась вбік — і знову найжений холод сталеві смерті вп'явся в неї. Нахилилась вперед — намерзла шівка торкнулася чола... Гадючі руки впивались в тіло, до болю скручували мотузками. А далі удар чя-

мось важким по голові відібрав притомність.

Те саме сталося і з її товаришем подорожі. Вони попали в засідку. Ворог, користуючись з вічної пітьми і снігові, скочив обидвом до горла.

І Вірка отямилася щойно від струї холодної води, що облила їй голову. Війнуло хатнім теплом. Перше, що кинулося їй у вічі — це німець з квартою води, нахилений до неї. У голові шуміло. Чувся біль в потилиці. Терпли руки, скручені назад. Палила спрага, але владним рухом голови з погорлою відвернулася від кварти з водою і сіла. Находилася в незнайомій селянській хаті. Сонячний зимовий ранок заглядав у вікно. За столом, заложивши ногу на ногу, сидів німецький офіцер. Нервові дрижання уст і безнастанне барабанення пальцями по столі виявляло його нервування. Перед ним, зі скрученими назад руками стояв той юнак, що їхав з Віркою. Був, напевно, її ровесником. В хаті, крім офіцера, було ще чотирьох німців.

— Партизан?! Ду, швайне райн! Кажі, где партизан? — запінено ревів німака ламаною мовою.

Юнак мовчав. Пасмо закривавленого волосся спадало на його чоло. Свіжий струмок крові на щіці, заплямлена сорочка свідчили про методи німецького допиту, які переніс на собі юнак.

— Растшелю! — верещав німець.

Легка усмішка погорді пробігла по блідих

устах молодого революціонера, засвітилася в упертих очах. Німець схопився — шал люти опанував його. Рукояткою пістоля бив по голові, по грудях, плечах. Потім схватив шомполз, що лежав закривавлений на лаві. Шомполз впивався в тіло, рвав одержу, крізь яку виднілися криваві рубці. Але жодний стогін не вирвався з юних уст представника молодого українського покоління.

Віра, здержуючи віддих, ловила поглядом і слухом кожний рух, кожний відгомін катування. Не думала про те, що за хвилину і її чекає те саме.

„А що, як не витримає він?... А що, як зрадить?... Як видасть повстанців?!...“ — неспокійно хвилювала думка. З суворістю ливилася в це понівечене, скатоване юне лице. Було спокійне. Лише часами від нестерпного болю хвилева судорога перекирвлювала його. Ось, повернув голову і глянув вбік Віри. Їхні погляди зустрілися. О, тепер Віра певна за нього! Він не зрадить! Ніякі тортури не вирвуть з його уст жодного слова! В його погляді не було страху. Навпаки — в ньому світився тріумф перемоги. „Тебе чекає це саме, — немов говорили його очі, — держися і вийдеш також переможцем...“. Краплі крови спливали з розсіченого чола і всякали в земляну долівку... На печі тихо охкала і янчала плачем старенька бабуса — господиня хати.

Віра підвелася з підлоги, стала на рівні ноги. Повільно почала наближатися до столу.

cdvr.of.ua

Піднесена вгору рука німця з шомполом застигла в повітрі. А Віра наближалася — спокійна і зрівноважена. Незламна рішучість світилася в пильних розумних синіх очах. Її не кликали ще — вона йшла сама. Знала, що за хвилину покличуть... В кімнаті запанувала тиша... Присутні каті зі здивуванням дивилися на дівчину, що йшла назустріч тортурам. З виразу її обличчя було видно, що не йде з проханням милосердя, ласки, покорі. Скатований юнак ловив її погляд — так, вона не зрадить! Старенька бабуся також застигла зі здивування, і на хвилину сльози перестали бігти з її старечих очей.

Віра вже підійшла до самого столу. Лише тепер зауважила на лаві кулемета і скриньку з набоями. Їх же чекають десь повстанці... Біль розпуки стиснув хвилево її серце — вона не виконала завдання...

— Партизан?! — отямившись, закричав катюга.

Дівчина випросталася. Сміливо глянула у вічі ворогові.

— Так, німаку, партизан! — відповіла гордо, — але знай, що не большевицький, ні! А український партизан-повстанець!

— А где партизан вшітко? — знову запитав німець.

— Хочеш знати, де партизани? — і перед очима дівчини виресли дужі постаті українських повстанців. Вона уявляла, як у занесеному снігом лісі вони чекають кулемета.

Ще година їзди розділяє їх...

— Де партизани? Скрізь! У кожній українській хаті. В кожному українському серці горить ненависть до вас, зайди, і до всіх, хто хоче відібрати нашу землю, нашу волю, нашу незалежність! Вся Україна — партизани і одночасно могила для вас...

Німець розумів. Занадто добре розумів він слова дівчини. З кожним її словом все більше багровіло його обличчя, все більше наливалися кров'ю очі. Рука ката нервово піднесла вгору шомпола. Він зі свистом опустився на плече Віри, потім на її спину, обличчя, руки.

— Растшиляю! — шипів кат, шматуючи шомполом тіло мужньої українки.

— Стріляй, катюго! Нашою смертю себе не врятуєш! На наше місце придуть інші. Вони помстяться за нашу смерть! Вони довершать діло, недовершене нами. Вони збудують Українську Самостійну Соборну Державу! Український народ буде вільний!

— Не скажиш, где партизан!

— Не скажу! — була остання відповідь революціонерки.

Кат скаженів. Вже з самої ночі він мордує юнака, намагаючись довідатися від нього про місце перебування повстанців, і без жодних результатів. Німець навіть жодного слова не почув з уст катованого. А тепер ця дівчина... Чому вони не бояться побоїв ні смерті?...

— Ду, мольода! Ду, не хочіш жить? Солнце, люна... — знову звернувся німець до Віри, показуючи рукою на іскристий від сонячного проміння за вікном сніг.

— Чому ні? Живу і буду довго жити! — відповіла дівчина.

— О, нет! Растщеляю!

— Ну, і що ж? А я все одно буду жити! Так, зайдо, ми будемо жити довго-довго. Так довго, як довго буде жити український нарід! Ти вб'єш наше тіло, німакв! А на пролитій крові виховуються ті, які тебе уб'ють! Ми будемо жити в їхніх думках і ділах!...

Кат владно махнув рукою. Двох німаків кинулося до Віри, а інших двох до юнака. Штовхаючи під боки, випихали до порогу. І раптом чийсь руки теплі овили Вірину шию, поморщене лице притулилося до її закравленої щоки.

— Дитино моя, дитино! — і стареча сльоза скропила спрагнені уста засудженої на смерть революціонерки.

— Бабусю, не плачте! Розкажіть людям про все!... За Україну... — поштовх у спину перервав мову дівчини. Стару відштовхнули прикладами до печі. Кинулась, було, до порога, але німецький багнет перегородив її дорогу. Старенька бачила лише, як перед вікном мелькнула простоволоса білява голова Віри і зникла за рогом хати. Чути було тупотіння німецьких кованих чобіт, а далі донісся до її вуха оклик двох юних голосів:

Вірин — високий, дзвінкий, і юнака — глухий, сильніший:

— Слава Україні!... — і густі стріли заглушили його відгомін.

* * *

До вбогої хатини бабусі збиралися люди з усієї Потіївки. Тісним кільцем окружили тесані домовини. Вдивлялися в замордовані юні обличчя і слухали розповідь старої. А вона вже двадцять оповідала про все, що діялося в її хаті, що чула й бачила.

— Партизанами, повстанцями називали себе. Але не большевицькими, а тими, що б'ються за самостійну Україну.

— А не плакали, бабусю, коли їх катували?

— Де там! Хлопець, то весь час мовчав. А вона, то прямо ввічі німцям говорила, що буде довго, довго жита. Що люди будуть про них пам'ятати, бо вони ж за їхню волю життя віддають... Багато говорила, багато... Та не второпаю я, стара, своєю мовою передати все... але в серці чую всю мову цю...

І старші пригадували 1918-20 рр. Оповідали про тих повстанців, що боролися тоді за волю українського народу, за самостійну українську державу. Пролита тепер у їхньому селі юна кров відродила напівзабуті спогади, забуту правду, боротьбу. Легендарна дійсність минулого злилася з дійсністю сучасного і дала почин майбутньому. У серцях

Потіївських селян зродилась тепла любов до тих, що за кращу долю народу віддали своє життя. І легенда сучасного росла. Переходила з уст до уст, мандрувала з села в село. Не зник її легендарний чар і тоді, коли селяни Потіївки довідалися навесні 1944 р., що дівчина, яка так мужньо згинула в їхньому селі, була Віра Шевчук із сусідньої їм Явишівки. Навпаки — легенда оповилась реальним образом. Вона зродила віру в чин боротьби за волю нації, вона зродила надію народу на кращу майбутність!

.....

Вище описана подія відбулася в перших числах січня 1944 р. в с. Потіївка, Ставищанського р-ну, Київської області. Розстріляна німцями Віра Шевчук походила з с. Явишівка, того ж району. Розстріляний юнак, правдоподібно, був родом з с. Гребінка, коло Білої Церкви. Вишезгадані друзі були зловлені німцями під час транспортування кулемета до групи українських повстанців, що організувалися в той час у цих теренах.

